

je ječa prodirati v čoln voda, za kar se iz početka nisem mnogo menil. Veslal sem na vso moč, da dospem prej ko prej k tovarišu. Najdem ga sedečega na zelenem mahu, kjer je počival, ko je že davno napolnil košarico s cveticami. V rokah je imel knjigo, ki mu jo je posodil gospod učitelj, ter čital.

Bal sem se, da bo po pravici nevoljen na-me. In res je bil malobeseden, ko je vstopil v čoln, držeč košarico s cveticami in jagodami pred seboj. Toda, nesrečna voznja! Kmalu, ko odrineva, videlo se je, da ima čoln zaradi najine teže na dnu čimdalje večje špranje, kakor bi se mu hotelo dno odtrgati. Kaj bo, če se to zgodi, predno dospeva na breg?

Z vso močjo porivam čoln, in tudi Marko mi pomaga. A dospeti do kraja nama ni bilo usojeno. Kakih deset korakov od brega se odtrga jedna deska od dna čolnovega in voda privre z vso silo vanj.

Ustrašiva se, kakor bi ustrelil v naju. Kdo bo povedal dobrim starišem najino nesrečo, ako najdeva tukaj v vodi svoj grob? Jaz, ki sem bil največ kriv te nezgode, skočim iz čolna in, ne vem, ali iz strahú, ali radi nekake prirojene spretnosti, prikobalim h kraju. Hotel sem poklicati ljudi na pomoč, toda na bregu ni bilo opaziti žive duše. Kaj bi torej storil? Pustiti, da tovariš Marko utone? Nikakor ne!

Odložim nepotrebno obleko in urno sem zopet v vodi. Majhna košara, v katero je bil Marko del nabrane cvetlice in jo tudi ob času nezgode še posebič čuval, pokaže mi kraj, kjer je bil tovariš. Le malo se je držal čolna, bil je že skoro ves pod vodo. Urno ga pograbim za roko, poženem se k bregu ter ga vsega omamljenega in premočenega, s polno košaro cvetic, po velikem trudu spravim na suho.

Prišedši na breg, padeva drug drugemu v naročje v dolg objem . . .“ (Dalje.)

Na pol pota.

(Slika. — Spisal Dobrávec.)

Vse gostilne ob velikih cestah so si več ali manj podobne. Konjske jasli pred hišo, veja nad vrati in uglajena tla okoli oglov, koder ustavljajo vozniki. Če hočemo še natančneje poznati posebnosti teh zelenic na belih cestah notranjske zemlje, moramo stopiti čez prag — v gostilno. Takoj nam prihiti nasproti gostilniški duh, ki ti pravi, da tukaj jedó in pijó. Ko smo pa že v hramu novodobnega Rade-gosta, treba nam samo ukazati, in dobimo za dober denar vsega, česar nedostaje telesu. Kdor hoče dobro jesti in piti, oglasi se samo v notranjski gostilni ob veliki cesti. Poleg spominov na boljše minule čase, ko so vozarili in „furali“, ostala je našim ljudem še ta dobra lastnost, da znajo za dober denar dobro postreči.

Dobračeva gostilna stoji na samem ob tržaški cesti. Do bližnje vasi je naprej ali nazaj več nego dvajset minut. Hiša je pod klancem, kar je vrglo prejšnje čase mnogo s priprego, ima tudi prostorno dvorišče, tehtnico za seno, prijazne hleve, staro poštenje, dobro vino, izvrstno kuhinjo in po ceni postrežbo, priljudne stanovalce in še mnogo drugih ugodnostij: nima pa — gospodarja. Jedno leto je že od tega, kar so ga odnesli na pokopališče. Ostavil je vdovo s tremi nedorastlimi otroki. Odtlej se ni mnogo izpremenilo v hiši. Vse se vrsti še v starem tiru in v starem redu. Zato so tudi vozniki, pivci in sploh gosti tisti kakor prej. Mlada vdovica gospodinji in gospodarji sicer sama, a dobro.

Poglejmo v gostilno, kamor je ravnokar stopil človek s kovčgom v roki. Krenil je takoj na levo stran v pivnico za odlične goste. Moralo mu je biti že znano, da je tako. Kmalu za njim pride mati Dobračka, bolj nizka, rdečelična ženska, živih, temnih očij in prijetno okroglega života. Začudila se je, uzrši tako nena-doma — sorodnika. (Kdor ne vé, da so navadno na Notranjskem vse boljše rodbine v bližnjem ali vsaj daljnem sorodstvu, pozna naše Notranjce le površno.) Andrej Pegan je bil materi Dobrački ali pa njenemu pokojnemu so-progu — kar je bistveno brez pomena — nekoliko v krvi, v petem ali šestem kolenu.

Takoj po prvem pozdravu, ko je Pegan ukazal nekaj malega za predjužnik in naročil merico vina, začela sta premlevati, kakor se spodobi jedino sorodnikom, domače stvari.

„Vi ste oženjeni?“ vpraša ona in pogleda Pegana s temnimi očmi.

„Ni še minulo jedno leto in pol, ko sem šel todi mimo od poroke.“

„Da, sedaj vem. Vaša ženka je bolj majhne postave, a čvrsta; pa saj smo, kar je naše rodovine, vsi bolj pritlikavi, toda živi kot iskra. To nam je urojeno, kaj hočemo.“

Andrej Pegan vzdahne tako glasno, da se je Dobračka silno prestrašila, misleč, da je nenadoma obolel. Spoznavši, da ni nič hudega, umiri se in oprosti, da gre za nekoliko hipov v kuhinjo. Kdo je bil rajši sam kakor Andrej?

V njegovi duši so ondaj razsajali viharji, kakoršne pozna samo srcé užaljenega očeta, užaljeni ponos moža poštenjaka. Kaj je bilo sedaj njemu do splošnih posebnostij obširne sorodščine, ki mu more vsa skupaj prav toliko pomagati iz sedanje zadrege kakor nihče! Njegovo zagato je kmalu spoznala mlada Dobračka; njenemu bistremu očesu in še spretnejšemu jeziku ni mogla uiti skrivnost, da tirajo Andreja po svetu skeleče srčne rane rodbinske nejednosti, — črv zakonske nesloge.

Ne bomo izkušali ponavljati vsega, kar sta govorila med seboj. Bilo bi tudi predolgo. Zадostuj samo to, da je Dobračka hotela ugoditi svoji radovednosti, Andrej si je pa izkušal s tem, da ji pové svojo nesrečo, olajšati srce. Gostilničarka ga je prav zvesto poslušala, in kosilo je dobršen čas čakalo pred njim na mizi prej, nego je nehal.

Peganova rojstvena vas je blizu primorske meje. Tam, kjer se vspenja plemeniti vinski trs po nizkih hribcih; tam, kjer stegata breskev in smokva potniku nasproti svoje veje; tam, kjer šumlja nevelika, a bistra reka v vipavsko ravan in po nji dalje v goriško nižavo — v naročje brhki Soči, tam je domovje Andreja Pegana. Po stariših je dedoval lepo imetje, dasi nekoliko zadolženo; a kdo je danes popolnoma čist pred ljudmi! Dovršivši nekaj latinskih razredov v Gorici, lotil se je Andrej domačega dela, ker mu oče nikakor ni dovolil, da bi bil sin gospod, domača hiša pa brez gospodarja. Mati je pač ugovarjala, a če jo je sicer kdaj veljalo, sedaj je ni. Andrej je rastel ob kmečkem delu in dorastel, pa jel gledati za primerno nevesto in primerno doto. Rad bi bil priženil vsaj toliko, da bi pokrtil omenjeno slabost na svojem posestvu in bil potem čist na vse strani. Potem bi mogel reči: vse to je moje in božje.

To je lepa želja, katero dandanes marsikdo goji, pa goji — zastonj. Tudi Andreju se ni sponesla vsestransko. Znani trgovci, katerih so v pomladnih in poletnih dnevih polne ceste med Gorico in Ljubljano, če ne še dalje po svetu, ti znani trgovci s sadjem na drobno in debelo so Peganu snubili bogato nevesto s „Kranjskega“. Tako namreč nazivljejo še dandanes stari Notranjci tisti del naše dežele, ki se začinja na oni strani Ljubljanskega vrha nad Borovnico.

Vršilo se je ogledovanje s te in one strani, ugovori in pogovori so se slednjič zlili v samo jedno strugo, in nova gospodinja kakor tudi potrebna dota je bila zagotovljena Peganu in njegovi hiši. V slovesni svatbi je pripeljal brhko Marico pod rodno streho, in kakor neprestana svatba se jima je zdelo življenje.

V pol leta je izgubil potem Andrej očeta in mater. Prav tedaj, ko bi se bila imela veseliti sreče svojega sina in mirno živeti v domači hiši, poklical ju je Bog k sebi. Kdo ume njegove sodbe?

Oče se je prehladil, ko je šel nekoliko pozno z goriškega sejma, dobil je pljučnico, in v nekaj dnéh ga ni bilo več. Mati je imela naduho že veliko let; vsi so se nadejali, da bo kašljala vsaj še četrto stoletja, pa moževa smrt jo je tako prevzela, da so tudi njo pokopali kmalu za njim.

Andrej in Marica sta se sedaj čutila na Peganovem domu popolnoma osamljena. Zato je ona povabila svojega očeta, da bi prišel vsaj za nekaj časa k njima v vipavsko dolino. In oče, dasi se je res težavno ločil od ljubega rojstvenega doma, slušal je vendar hčerin klic, in ker si je bil v svesti, da zapusti v lastni hiši dovolj delavnih rok, dovolj dela in dovolj jela, vzdignil se je in šel k Marici.

Ta naredba je bila Andrejcu tudi še z drugih strani kakor nalašč po godu. Že nekaj časa ga je namreč vznemirjala misel, kako je to, da se tast ne oglasi z obljubljenoto doto. Rok je že minul, in vendar so o tem govorili že pred poroko in to tudi postavili v ženitovanjsko pismo, kdaj se mora izplačati. Sedaj, ko bode ta skupaj, opomni ga lože.

Tako se je zgodilo.

Tast se ni obotavljal s plačilom, začudil se je le, ko mu je Andrej povedal, kako velika je njegova „dolžna“ slabost, dasi so jo o svatbi imenovali malenkost, ker je Andrej previdno zakril nekoliko te nepotrebne sitnosti. No, pa stvar se je poravnala mirno, čeprav ne brez zadrege, ker dolg in kašelj — to je že starih mož rečenica — se ne dasta skrivati. Glavna hiba je bila v tem, da je ni mladi Pegan povedal že prej. Ko bi bil tast povedal vso obsežnost svojega dolga, poravnal bi jo bil ta prav rad, a sedaj se je delal, kakor da je grozno iznenajen, ker mu zet ni govoril resnice. Njegova lastna hči je morala poseči vmes in prositi očeta, naj doloži še ono vsotico, potem naj še ostane pri njih in počaka, da ugleda luč sveta najmlajši člen Peganove rodbine. Starček se je tega srčno veselil, zopet slušal glas svoje ljube Marice in ostal. Povabili so tudi staro mater s „Kranjskega“ na Peganov dom. Starica je prišla, in v nekoliko tednih so se skupno veselili krepkega novorojenca, prihodnjega dediča.

Andrejeva tašča se je kmalu udomačila na hčerinem domu. Kakor v svojih boljših letih, tako je videla tudi sedaj vse in povsodi, videla je — kakor pravimo — skozi tri zidove; zato je bil pa tudi vsakoršen ugovor zastonj, če je opazila napako.

Bil je lep pomladanski dan koncem sušca.

Na vrtu poleg Peganove hiše so kazale vijolice svoje nežne glavice izpod grmovja, beli zvončki so se zibali v toplen vetru, tam v lovorjevem grmu se je oglašal ščinkovec in taščica mu je odpevala s sosednje ograje; gori visoko v zraku je pa drobil škrljanec svojo pesem in tam ob vodi v gostem vrbju se je čudil kos. Andreja Pegana niso zanimali ti glasovi naravne poezije, mudil se je rajši pod oknom, kjer se je vekaje in vriščé oglašal njegov ljubljenec, mali Andrejček, kateremu še ni bilo popolnih šest mesecev. Ustnice so se mu zibale v prijeten nasmeh ob teh neznatnih glasovih. Srce človeško je res občutno, a največkrat za to, kar mu je najbližje in najljubše. S stališča sebičnosti le prerado presoja ali celó prezira druge pojave. Kaj hočemo!

Dete umolkne, in mladi oče Pegan privezuje v najskrajnejšem kotu za hišo skrit lanske hruševe poganke v „špalir“. Dolgo je mislil o Andrejčku, o ljubljeni Marici, sam o sebi in o svoji sreči. Za ves svet ne bi menjal . . . Toda čuj, kaj je to? Tam-le imenuje nekdo njega. Skozi goste lovorove veje je opazil, da gredó na vrt: tast, tašča in Marica z detetom. Ni se mnogo več zanimal za nje, marveč nadaljeval delo, nadejaje se, da pridejo morda že po kakoršni koli stezici do njega. Saj je Marici povedal, kje misli delati popoldne, in ko jo je zapazil z detetom v naročju, hvalil je v duhu njeno previdnost, češ: tudi otroku treba čistega zraka. Pogovor ga je zdramil iz tihe samozadovoljnosti.

„Prav njemu je podoben“, dé Maričin oče.

„Ti se motiš, stari“, zavrne ga Maričina mati. „Ali imaš mreno čez oči, ka-li, da ne vidiš? Kakor bi ga izrezal, popolnoma mati je, in nič več.“ Ob teh besedah je starica ponosno pogledala na svojo hčerko, ki je bila v blagodejni toploti pomladnega solnca zardela kot razcvetajoča se vrtnica in rekla: „Meni se pa zdi, da je podoben obema.“ S to Salomonsko primerjavo je mater šele razdražila.

„Seveda, ti že veš, zakaj tako govoriš. Zardosti si oskubila domačo hišo s to možnostjo.“

„To so prazne besede, mama. Kdo bi se prepiral, ko ni vredno.“

„Prazne besede, hm! Ali so bile tudi ono-le prazne besede, kar je poravnal moj stari na njegovem premoženju? Malo, da ne rečem: za vse tisto bi ti bila lahko kupila lepo posestvo, in lahko bi rekla potem, da ima naša Marica toliko in toliko; tukaj je pa vse šlo v nenasitno brezdno za stare grehe. Še nekaj let bi visel tako, kakor je do svatbe, pa bi mu prodali žlico izpred

nosa. Tako je. Le potezaj se zanj, saj se več za koga!“

Starica je po svoji navadi silno pretiravala, in tast, poznavajoč njeno slabost, ni ji ugovarjal, saj bi bilo tudi brezuspešno.

Sedaj pa naj si čitatelj sam misli, kako so ogrele Andreja take besede. V glavi mu je bilo, kakor bi ga kdo udaril, roke so mu zastale in oči so nemo zrle v svet. Nekaj hipov je stal, kakor bi ga vzdal, potem se je hlastno zganil, kakor se zgane nagel človek, katerega je nepričakovano obšla dobra ali slaba misel. Toliko, da ni planil izza goščave in povedal godrnjajoči tašči, kar je zaslužila. Vendar je bilo vsaj za danes vsem bolje, da se to ni zgodilo. Andrej se je premagal, prijel se je z obema rokama za glavo in potem za prsi. Premišljal je dolgo, dolgo —; premišljal je človeško strast in zlobnost.

V teh trenutkih se je namreč nagloma zvršil pregled njegovih jasnih dnij, in prav tako hitro, ne, še brže so se za njimi zapodili dolgotrajni spomini toge, spomini zlih slutenj, ki so nalik zamorjenim solzam zopet oživele in hkrati se mu zdele istinite. Vse to je pomagalo, da je bil nagloma končan boj med dobro in slabo polovico Andrejeve notranjščine.

Sumil je zlobnosti vsakogar, verjel ni več nikomur. Saj vendar ni bil on sam kriv, če je oče njemu ostavil poleg imetja tudi dolg.

Začelo se je na Peganovem domu žalostno življenje. Za staro materjo je zaradi zetove trdovratnosti potegnil tudi oče, in, kakor je vse kazalo, potegne kmalu tudi hčerka, nekdanja tako srečna nevesta in mati. Andrej se je ogibal doma in iskal zabave tam, kjer jo najde vsakdo najhitreje — v gostilni. Slednjič se mu je zdelo tudi to življenje nevedno pravega človeka, naveličal se je vednega pikanja, tarnanja in jokú; nekega dné so ga ujezili, da je zapustil dete, soprogo, rodno hišo in vse zlobne jezike v nji ter se napotil iskat službe v deželno glavno mesto.

Vse to je povedal Pegan mladi vdovi, ki se je ozirala nanj vedno bolj čudeč se, in ga slednjič prav srčno milovala.

„Vidite, Andrej“, dejala mu je naposled, „prav tega se jaz bojim, in to je tudi vzrok, da se ne maram več možit. Otroke imam preveč rada, da bi jih kdo pozneje grdo gledal, na potu nisem radovoljno nikomur, z božjo pomočjo sem prestala doslej vse in bom tudi v prihodnje, dasitudi sem sklenila ostati vedno vdova.“

Andreju Peganu se je zdelo tako govorjenje modro in previdno. Glasno je odobral njene besede ter trdo govoril o svoji soprogi, o tastu in tašči.

(Dalje.)

nega za svatbo. Mati bo zahtevala v preužitek záse le malo njivico tam za živim plotom in gredico zemlje na vrtu, da si pridela kaj sočivja. Ker je dovolj sadnega drevja, imela bo pravico pobirati sadje od dveh jablan in trojih tepk na vrtu, ki stojé pred hišnimi okni. Za stanovanje si izbere malo sobico, a sin in sinaha ji bodeta stregla zvesto do smrti.

Ustna pogodba je bila torej sklenjena.

Prelaznikov pastirček, razposajen deček, ki je bil, stikaje za vrabci po zapuščenih lastavičjih gnezdih, bosopet priskakal k oknu in videl in slišal nekoliko, kaj se je tu notri godilo in sklenilo, tekkel je potem z urnimi koraki po vasi ter vsakemu, kogar je srečal, pripovedoval, da Županov Marko vzame Vrtnikovo Ljudmilo. Pa je tudi v kratkem vedela za to vsa vas, da, cela župnija. (Dalje.)

Na pol pota.

(Slika. — Spisal Dobrávec.)

(Dalje.)

Solnce se je približalo poldnevu in Andrej se je odpravil naprej, ker bi bil rad odrinil s popoldanskim vlakom v mesto. Kar pridrči in se ustavi pred Dobračevo hišo lepa kočija, iz nje pa stopi Anton Prstenik z Goljačevega Brda ter spretno in postrežno pomaga svoji cvetoči nevesti z voza. Pegan in Dobračka prideta bliže in pozdravita novega znanca, ki je bil — seveda — obema sorodnik. Bil je v bližnji soroščini le z Dobračevimi. Peganu se je jel ponujati šele potem, ko se je raznesel glas, da se misli ta bogato oženiti. Za nas je to samo tolikega pomena, da lahko pokažemo čitatelju kričeče nasprotje med Prstenikom, ki se je odpravil z mlado soprogo na ženitovanjsko potovanje, in pa Andrejem Peganom, ki je ostavil zastran zakonskih nemirov soprogo, dete, dom in njegove sitnosti ter se napotil po svetu.

Zato lahko povemo, da Andreju ni bilo všeč današnje srečanje. Da, najhuje je gledati v brezdnó, kamor se je pogreznila naša sreča. Tudi on sam je bil nekoč tako srečen — in ni še tako davno odtlej.

Nasprotno pa je bilo ostalim trem jako po godu, da so se sešli. Vdovica je bila vesela, ker se ji je ponudila tako lepa prilika spoznati Prstenikovo nevesto, Prsteniku je ugajalo to, da ga sploh kdo vidi in zvé, kako dobro in bogato se je oženil, nevesti je pa posebno pri-jalo, da se je mogla pokazati v dragoceni opravi in v težkem zlatem nakitu.

Peganu je bilo vse to tako malo všeč, da bi bil najrajši takoj odšel, ko bi ne bilo nespodobno. Prav hladno, nezaupno in celó boječe je pozdravil novodošlega znanca. Tudi mladi gospej Ivanki, ponosni in lepi Gorenjki, voščil je srečo le zato, ker je taka navada, zakaj mislil si je v srcu: Varuj vas Bog take nesreče, kakor je mene zadela v zakonu! Kogar je prevarila lastna sreča, ne mara je želeti drugim, če neče biti sam svoj lažnik.

In ti zaupni pogledi, ljubeznivo kretanje, sladke besede, vse, vse je glasno govorilo, da sta se novoporočenca našla ne samo zastran vnanjega bogastva, marveč tudi z vročo ljubeznijo v svojem srcu. To je Pegana peklo, da je bil kakor na žerjavici. Mencal in silil je takoj po obedu, da pojde naprej. Seveda ga niso pustili.

Ker ni vedel Prstenik, kako je ž njim, vprašal ga je celó, če mu je zdrava soproga in pa kaj počenja mali Drejče. Huda šola mu je bila to. Odgovarjal je površno in nerazložno; Dobračka ga je pa gledala in se čudila, kako spretno se je izgovoril, da mu ni bilo treba ugrizniti v kislo jabolko resnice, kakoršno je povedal njej dopoldne. Obšla je Dobračko neka čudna misel, ko je opazovala danes različnost svojih gostov: trpka usoda je zadela Pegana, to je res; novoporočencema se pa bere sreča z obraza, vdova jima jo skoro zavida. A čim dalje je premišljevala položaj onih-le srečnih in nesrečnih ljudij ob mizi, tem bolj je čutila, da je vedno bolj osamljena. Človeka je Bog ustvaril za družbo, ona je pa sama in tudi ostane sama do veka. Tudi Peganu se še utegne pokazati zvezda nekdanje sreče, a njej, njej nikdar več. Prirčnost, ki se je začela v družbi, če ne štejemo žalostnega Andreja, premenila se je tako, da je jela vdovica oba sorodnika pogledovati z neko tiho zavistjo. Da, človek je ustvarjen za družbo.

Prstenik se je jel šaliti z mlado nevesto ter po malem nagajati Peganu in Dobrački; tedaj je priklopela mera potrpljenja Andreju do vrha. Vstal je, poslovil se površno in odšel naglo kakor veter. Nikomur ni povedal kam. Osuplo sta gledala za njim Prstenikova, a tudi Dobrački nista bila več po godu in rada bi videla, da bi kmalu odšla.

Njeno veselje se je začelo šele proti večeru, ko sta se poslovila in odpeljala. Vdovica je ostala sama in premišljevala čudno usodo in veliko srečo Antona Prstenika, ter grozno sa-

moto, katero ji bo še prebiti v življenju. Navzlic žalostni izkušnji z Andrejem Peganom se ji je stožilo po minulih, lepših časih, ko je nekdo drug ukazoval pri hiši, nekdo drug vodil gospodarstvo; sploh so ji silili v spomin oni časi, ko je bila še samo gospodinja pri hiši. Res, da je sedaj slobodnejša v marsičem, ima pa tudi več skrbij. A to ravno je nepopolnost zemske sreče; kar je minulo, tega si želimo iz nova.

Videč neplodnost svojih želj, jela je Dobračka misliti o Prsteniku. Dobro ji je bila znana njegova prošlost, ki ji pa ni posebno ugajala; lepša se ji je zdela njegova sedanja sreča. Da, sama sebi je morala priznati, da tako srečna nista bila z rajnim možem, kakor sta bila Prstenikova novoporočenca danes. Tako si je mislila in solze so ji silile v oči in pa tiho očitane se ji je hotelo vriniti v zavest, da morda res ni tako ljubila rajnega moža, kakor je bil vreden. Lepo res ni znal govoriti in tudi ljubezniv ni bil posebno, a za delo je bil kakor ogenj, skrben, varičen gospodar in blaga duša. Imel je usmiljeno, dobro srce. Zato se je tudi Dobrački kmalu jela oglašati pomirjujoča struna in jasno prepričanje, da je bil njen rajni soprog pravi mož, kakoršen je bil nje vreden in ona njega.

Odslej se je često bavila s takim premišljanjem in neredko se ji je vsiljevala misel: kaj, če bi še jedenkrat poskusila zakonsko srečo? Lep mora biti, dober in bogat, da meni in otrokom ne bo krivice. Seveda je take misli preganjala, kakor hitro se jih je zavedela.

Da bo naša slika popolna in pa zato, ker ne more nihče naprej vedeti, kakšen uspeh ali kakšne posledice so imela taka razmotrivanja v glavi mlade vdovice, povedati hočemo še pred običajnim koncem nekaj o Prsteniku.

Anton Prstenik je bil tiste vrste ljudij, katerim je dana redka sreča, da se morejo v polni, zvrhani in natlačeni meri veseliti materine ljubezni. To je redka sreča, pa Antonu je bilo to živa poguba. V nežni mladosti, ko še za domačo šolo ni bil goden, umrl mu je oče, zapustivši njegovi materi precejšno posestvo in dobro založeno prodajalnico na Goljačevem Brdu, ob veliki cesti na Reko.

Ondaj so bili v naši deželi resnično boljši časi, boljši ljudje in boljši zaslužki, kar se, to je znano, vse pomika drugo za drugim kakor račja procesija. Cesta je bila najrodovitnejša njiva, in kdor je mogel poganjati svoj par ali pa še več živinčet po cestnem prahu, bil je že gospod, pa kakšen! In gospodje so bili tudi gostilničarji, ki so stregli takšno gospôdo. E, to je bil poseben oddelek v zgodovini notranjske

zemlje, poseben in zelo zanimiv, a poučen oddelek.

Mali Prstenikov Tonče ni bil prazne glave. Učil se je še zadosti pridno, in skrbno njegovo mamico je vedno vzemirjala misel, da premmogo, sitno in naporno učenje za mladino ni zdravo. Bala se je, da bi Tonče zbolev v knjigah in številkah. Žal, da je to nespametno misel le prerad in prekmalu verjel tudi njen Tonče. Jok in stok je bil v Prstenikovi hiši nekaj dni prej in potem, ko je Tonče odhajal v Ljubljano. Ljudje, posebno pa še domači duhovnik in učitelj sta mamico nagovarjala, naj dá dečka v latinske šole. Dečko je nadarjen in lahko bo iz njega kaj več. Ona ima denarje, ubožci pa ne morejo otrok pošiljati v mestne šole. Takšni naj dadó otroke v latinske in druge šole, ki imajo kaj pod palcem. Mater Prstenikovo je tako govorjenje veselilo, in odločila se je poslati na jesen sinka v Ljubljano. Ni šlo sicer rado, a šlo je vendar, ker jo je bilo sram prelomiti dano besedo.

Ker ni imela ljubčka vedno poleg sebe, skrbela je za to, da mu na ptujem ni bilo krivice. Mladi Prstenik je imel denarja, kolikor je le hotel, igrač, kakoršnih je hotel, razne podobice in knjige s podobami je kupoval sam.

Ko je nekoliko dorastel, znal je denarje uporabljati tudi za drugačne potrebe, in — ni čuda! — takih potreb je bilo zmerom več, doma pa denarja vedno manj. — Na Reko je namreč tisto leto stekla železnica, in rodovitna njiva — vozna cesta — se je premenila v kraj lepih spominov, ki pa niso vrgli počenega groša. Usahnili so mastni dohodki, niso pa usahnile potrebe mladega Prstenika. Mati je tarnala in vzdihovala, slednjič pa vendar jemala, kjer je bilo kaj, in hiša je lezla v dolgove. Tončku je prav tedaj jela šola mrzeti. Zgodilo se mu je, da se je ustavil voz njegovega učenja, ko je bil, kakor pravimo, šele „pol gospoda“. V petem razredu latinskih šol se je namreč sprl z vsemi številkami na svetu, popustil šolo in se vrnil k materi.

Ni mi treba praviti, da je šestnajstletni Anton Prstenik doživel takoj o svojem prihodu v rojstveno hišo prvo prevaro. Dobil je namreč domovanje prazno, hleve prazne, po sodih je pajek razkazoval svojo umetnost, velike mize, raz katere je nekdanj teklo vino kar na debelo, vrtali so sedaj črvi, kosi vozov so ležali strti po kotéh, nekdanjega bogastva ni bilo več nikjer, sreča je šla rakom žvižgat.

Najrajši bi jo ubegli „študent“ potegnil nazaj v šolo, a strašile so ga materine tožbe, da ni denarja in bo treba prodati celó nekaj posestva, da zamašé usta najsitnejšim dolžnikom. Anton je ostal doma. Treba je bilo začeti drugačno

življenje, a po prevelikih razvadah se taki trdni sklepi ne spravijo z lahka v resničnost.

Ko je dovršil dvajseto leto, vzeli so ga v vojake. Odhajaje je zatrdil užaljeni materi, da se nikoli več ne vrne pod rodno streho. Saj ga doma ne čaka nič več dobrega. To je bil materi oster nož. Za vse premnoge dobrote mora sedaj prejemati nehvaležnost. Grenke solze je točila Prstenička za sinom, še grenkejša pa radi tega, ker je bila ž njim premeška v mladosti.

Mladi vojak je ostal tudi v vojaški suknji stari razvajenec, kar mu je provzročalo pri vojaki, kjer ne poznajo radi velikih posebnostij, prav mnogo nadlog. Po končani vojaški dolžnosti je poskusil Prstenik različne službe in razne gospodarje po svetu. V nekoliko letih je spoznal, da je doma še vedno najbolje, vrnil se k materi ter se lotil zanemarjenega posestva, kolikor ga je še ostalo iz hudih časov, ko so hoteli dolžniki pograbiti vsak svoj del in pa še iz najhujših dnij, ko je zahteval mladi Prstenik dan na dan od matere denarja zase in svoje vojaške sobrate. Vse to je minulo, materi in sinu so ostali še nekateri bregovi, hiša in mala prodajalnica. Kdor ima malo in veliko ne upa dobiti, mora zadovoleti z malim, sicer si greni življenje s praznimi nadami in bridkimi prevarami.

Nekega dne pride na Goljačevo Brdo težak gorenjski voz z vinom. Široki, rdečelični hlapec ustavi pred Prstenikovo hišo in vpraša, ali je gospodar doma. Zvedevši povoljen odgovor, začne razpuzati, in prav nevšečno je skremžil obraz, ko so mu povedali, da ni več gostilne v hiši. Hotel je že pognati, ko pridrči za vozom gosposki koleselj, v katerem se je vozil njegov gospodar z mlado, cvetočo hčerko.

„Kaj pa je, Luka?“ vpraša hlapca prav močno v gorenjskem narečju.

„Tukaj ni gostilne. Niste mi prav naročili“, odgovori oni malone osorno.

„I, če sedaj ni več, bila je za mojih let. Kdo more neki vedeti, kdaj se posuši kakšna gostilna? To bi bilo preveč. Čakaj, da vendar zvemo kaj več. Tukaj je namreč nekdanj bival moj dobri znanec Anton Prstenik. — Ej, vi, ljudje božji, ali je Anton Prstenik doma?“ Tako je zakričal možak kakih šestdesetih let tje proti vratom v prodajalnico. Kmalu se prikaže na vratih Anton Prstenik in čudé se gleda, kaj mu hoče neki gorenjski viničar, kateri mu je bil prav toliko znan kakor njegov brat, kakoršnega mu ni bil Bog naklonil. Čudno je gledal tudi Gorenjec, ko mu je mladenič povedal, da nikdo ni v njegovi hiši Anton Prstenik kakor on sam. To je bila starcu uganka, da je stopil s kolesa, podal hčerki vajeti in stopil v prodajal-

nico. Tam je povedal, kdo in odkodi je in zakaj išče Antona Prstenika. Silno se je začudil, doznavši, da ga ni več med živimi, in v kratkih besedah razodel materi in sinu, kakšna prijatelja sta bila z rajnikom.

Potem je povedala tudi Prstenička, koliko časa je živela s pokojnim možem ter še dostavila, kako se jima je godilo prej in kako je bilo ž njo po njegovi smrti. Gorenjec je opisal svoje življenje, odkar je prišel od vojakov. In lahko se je pohvalil s srečo in božjim blagoslovom. Mati in sin sta sodila, da je bogat mož. Nista se motila.

Gorenjec in stari Prstenik sta bila skupaj vojaka, skupaj v bojih na Laškem ter se tako seznanila in sprijaznila, da sta se ljubila kakor rodna brata. V odločilnem trenutku je rajni Prstenik odbil od prijateljevih prsij sovražno bodalo, ki bi bilo končalo njegovo mlado življenje; potem sta pa skupno planila na sovražnika, ki se je umikal trdim kranjskim pestém.

Starega moža je samo spomin na ta usodni trenotek tako razvnel, da je veselo stisnil Prsteniku roko, govoreč: „Veseli me, jako me veseli, saj vi ste njegov sin.“ Pripovedoval je potem še dalje, da je v onem času, ko je bil na Laškem, umrl doma njegov starejši brat, njemu so pa zapisali vse imetje.

Junaški Gorenjec je veselo pritrdil vabilu, naj bi izvolil kositi pri Prsteniku. Tako vrlemu prijatelju rajnega očeta treba žrtvovati, ko bi bilo na tem, tudi zadnjo ugodnost pri hiši.

Po obedu so se prav prijateljski pogovarjali o rajnem Prsteniku, spodobno hvalili njegove dobre lastnosti. Razhajali so se kot dobri znanci ter želeli vsi, da se snidejo čim preje. Osobito je bila mlademu Prsteniku všeč črnolasa Ivanka, in celo materi se je zdelo, da bi utegnili večkratni sestanki imeti ugodne posledice in povoljen konec.

Res je prišel Gorenjec mnogokrat tam mimo. Tudi če je oddajal vino po železnici, ustavljal se je navadno pri mladem Prsteniku. Bil je mož stare korenine in starega poštenja, a tudi stare petice so se ga še držale. Mladenič mu je ugajal, ker je znal lepo in gladko govoriti, uglajeno se vèsti in bil vrhu tega še kot živa podoba rajnega očeta. Seveda gmotni oziri niso ugajali Gorenjcu, zakaj vedel je, da je bilo nekdanj pri Prsteniku še vse drugače kakor danes, ko se morajo hitati za vsak krajcar ter skromno živeti, da ohranijo to, kar imajo.

Nekoč je vprašal mladi Prstenik očetovega prijatelja nedolžno in zaupno za svèt, kje in kako naj bi si poiskal ženico. Varno in previdno, kakor znajo samo najslajši jeziki, dregnil je potem stvar nekako od strani, kaj bi rekel

očetov prijatelj, ko bi Anton hotel Ivanko. Mož se ni kazal posebno zavzetega, dasi je Prsteničar vedel predobro, kako do čista ga umeje.

Še tisto jesen je bival Prstenik več tednov na Gorenjskem, čudil se lepim krajem, drugačnim razmeram, visokim goram, bistrim potokom in rekam; najbolj so ga zanimala seveda Ivankine oči. To je že tako stara pesem, ki se vedno ponavlja in se bo ponavljala, pa se prav nič ne izpremeni, če jo potrpežljivemu bralcu za danes ponovimo ali pa ne. Ko se je vrnil k materi v reško dolino na Goljačevo Brdo, prinesel je s seboj mnogo prijetnih spominov v zavesti in — v srcu.

O pustu potem je zares snubil, in srečna sta bila z Ivanko, ko mu jo je oče obljubil in sicer rad brez odlašanja; le svatbo so odnesli na pomlad, ker so trdili, da se jima še prav nič ne mudi.

Brhka Ivanka pa ni prinesla k hiši samo ljubečega srca — kakor se je nadejal Anton —, marveč tudi polno možnjo denarja. To je bilo prav tako, kakor da ji je oče povedal, kolika potreba je prav za to sredstvo pri Prsteniku.

Vse je kazalo, da je prišla v hišo sreča z mladim parom in ta sreča bo pomagala tudi hiši do nekdanje slave. (Konec.)

V jeseni.

Žalostno v megleni dalji
Zadnja lastovka žgoli:
„Hoj, kakó v ledeni halji
Zima za meno j hiti!“

Mrzel v dolu veter piše,
Listje blede trepetá,
Z drevja pada, tožno vzdíše:
„Zima bliža se z gorá!“

Težke zemlji so obrvi,
Snú pokriva plašč jo siv:
„Zime to poljub je prvi,
Pa kako je omamljiv!“

Vid Poljak.

Ukrajinec.

I.

V divjem diru divji Lehi
Jašejo na Ukrajino,
Kakor Dnjeper veličastni
Stepno preplavé ravnino.

Kakor lačni, črni vrani
Se spusté na svoje plene;
Varni niso ni otroci,
Sivi dedje, niti žene.

In z bogatim plenom Lehi
Kakor megla raz poljane
Se zgubijo, Ukrajini
Zapusté neštete rane.

II.

Kraj potoka rase vrba,
Mlad junak pod žalujočo
Spira svojemu očetu
S hladno vodo rano vročo.

„Zadnja želja . . . sin preljubi:
Pojdi . . . pojdi v kraje ptuje,
Kjer ugrabljena mi hčerka
V Lehov sužnjosti vzdihuje.“

Zadnje zbere mož besede,
Sinu zrè v očési črni:
„Sinko, dokler nje ne najdeš,
Oj nikar se mi ne vrni!“

III.

Gosta megla polje krije,
Veter ljut čez streho piše,
Čelo se mračí junaku,
Ki hiti od rodne hiše.

Čelo se temni junaku,
A očesi sta mu živi,
Da očij tako ognjenih
Nima ni sokolič sivi.

Proč hiti od rodne hiše
V zemljo ptujo, mu neznanó,
Da zvrši obljubo sveto,
Mrtvemu očetu dano.

IV.

Tiho teče tužni Dnjeper,
Teče v Ukrajino mrtvo,
V domovino Ukrajincev
Nese Lehov dvojno žrtvo.

Val pri vrbi se ustavi,
Dve telesi pod nje veje
Rahlo položi in vrbi
Tožni zaupljivo deje:

„Sprejmi vrlega junaka,
Vreden je, da tu počije,
Kjer mu ljubega očeta
Črna prst že dolgo krije.“

J. A.

„Če mora tako biti, bom molčala. Lepo vendar to nikakor ni. Jutri pa, ko odrineš, ne pozabi potrkatiti na okence; jaz pojdem na vsak način nekoliko s teboj. Glej, sonce bo svetilo in grelo tako prijetno, kakor je naju vedrila in grela najina kratka ljubezen; zvezde se bodo lesketale v mraku na nebesnem oboku, luna bo hodila po svoji poti, kakor je hodila nekdanje dobre čase, in ptički bodo pevali, kakor so peli nekdanj: pa vse to naravno veselje izgine sedaj zame, kakor zaide ta nebesna luč, bližajoča se k zatonu. Vendar pa mi bo v tolažbo, da gleda naju oba, mene in tebe, ter me bo vsakega dné spominjala tebe. Vrni se torej kmalu, oh povrni! Moje misli te bodo spremljale in srcé krvavelo za teboj, dokler te zopet ne vidim, tebe, jedinega na svetu.“

Po takih dokazih odkritosrčne ljubezni, ki jo je izražala Ljudmila z vnetimi besedami,

strmel je Marko in občudoval svojo nevesto. Opazil je v njej srce tako nežno, a poleg tega tako požrtvovalno, da bi moralo to ganiti celó brezčutneža.

A hotelo je naključje, hotel lahkomišljeni brat, ki je deval s tem Markovo obljubo na poskušnjo, da se sedaj ločita za nekaj časa. Marko bi bil v takih okoliščinah in pod takimi pogoji lahko razdril dotično obljubo; toda storjena obljuba mu je bila sveta, nerazrušljiva, zato se je tudi rajši odrekel dobičku nego časti in poštenju. Odločnost in trdna volja sta mu bili podlaga, na kateri je stal njegov trdni sklep o bodočnosti.

Utrjen v tem sklepu je spremil naposled Ljudmilo na dom ter se potem pripravljal na skorajšnji odhod. Ljudmila pa je ves popoldan in še po noči jokala bridko, bridko.

(Dalje.)

Na pol pota.

(Slika. — Spisal Dobrávec.)

(Konec.)

Ni še minulo leto po teh dogodkih.

Bilo je prijetno, dasi ne jasno pomladno jutro. Po mirni stezici priljubljenega ljubljanskega šetališča na Rožniku stopa mlad mož. Zamišljeno zre pred-se v malo knjigo. Ves svet mu je moral biti v knjžici, zakaj nikakor ni mogel kreniti očesa od njene vsebine. Poznamo ga, nihče drug ni, kakor naš znanec iz Dobračeve gostilne ob veliki cesti, kjer se je mudil lani, ko je ostavil dom, soprogo in dete ter šel po svetu — Andrej Pegan.

Andrej je dobil pri znanecu v Ljubljani primerno službo, in le redki so bili časi, ko ga je iznenadila kakšna novica iz rojstvenega kraja. O domu ni zvedel ves čas nič, no, pa tudi vprašal ni po tem. Zdelo se mu je preveč otožno, vznemirljivo in sramotno. O prostih urah si je kratil čas s knjigami, vse drugo: svoje zdravje in mladost je posvetil novi službi.

Zamišljen stopa naprej. Kar se mu zazdi, da ga je ošinil neki znan pogled. Okoli njega ni bilo mnogo šetalcev in ne šetalk, zato se mu ni zdela stvar nemogoča. Skoro da se je ustrašil te zavesti. Samo ta slika iz nedavnega časa ga je zmotila, da ni mogel več tako pazljivo zasledovati pisateljevih mislij. Ustavil se je in polglasno ponavljal nekatere že prebrane vrste. Tisti trenutek ga nekdo nagovori:

„Dobro jutro, Andrej! No, Bog te živi! Kako vesel sem, da te zopet vidim!“ Andrej

pogleda in osupel malo da ne odskoči, videč svojega tasta, ki mu je siloma stiskal roko. Prav nič se mu ni mogel ubraniti, zakaj stari mu je pripovedoval do solz ganjen, kako je doma, kjer živita njegov otrok in njegova soproga, le omenil ju ni niti z besedico.

„Zakaj si nam to storil, Andrej?“

Kolikokrat je bil že Andreju na takšno vprašanje krepek odgovor in osorna beseda na jeziku, ali ti spomini na dom, sinka in njegovo mater, ti so ga omečili, da se je obrnil v stran in skrivaj obrisal solzo.

„Saj veste, očé“, dejal je za nekaj časa tASTU zaupno, „kjer hočejo ženske hlače nositi, tam moškimi ni več prostora.“ Pa že med izgovarjanjem se je spomnil, da je menda tudi preveč povedal.

„Andrej, vendar tega ne trdi, da je hotela moja hči, sedaj tvoja soproga pred Bogom in pred ljudmi, kdaj nositi hlače in tebi prestrezati naredbe v gospodarstvu.“ — Zopet se je zamislil Andrej v prošle čase, molčal dokaj dolgo, potem pa rekel počasi in neokretno, da se je poznalo, kako težko mu gredó iz grla besede o lastni tašči: „Ne mislim, da bi bila ona tako zlobna. Ej, moja Marica je bila dobra, jako dobra, ali drugi so mi jo skvarili.“

„Ne toži, moj sinko, ne toži! Jaz nisem bil kriv prav ničesar, in kolikor danes, očital ti nisem nikoli rad grehov, katerih nisi storil sam, ver-

jemi! Ako misliš, da je moja žena kdaj zastavila besedo proti tebi, odpusti ji, kakor upamo, da ji je odpustil tudi Bog, ki jo je vzel k sebi prošlo zimo. Imela je ostre besede, pa dobro srce in skrb zate kakor za svoje otroke. Ne glejmo toliko na besede, rajši na dejanja!“

Med takšnimi pogovori sta se približala mestu, toda Andrej je bil tem bolj molčeč, čim več ljudij sta srečavala na potu. Mnogobrojne družine z živahnimi in glasnimi tolpmami otrok so se pomikale na Rožnik, naša znanca pa v mesto, ne da bi se zmenila, kam in po kaj.

„Oče, pa moj mali Andrejček?“

„Kliče ata, ata, pa ga ne more doklicati.“

„In Marica?“

„Zdihuje in hodi dan za dnem gledat v zgorenje sobe skozi okno, kdaj se povrne Andrejčkov oče in njen soprog, pa hodi zastonj. Jaz sem te iskal že križem sveta, a vselej sem se povrnil praznih rok in v največjo žalost mojih in tvojih ljubimcev na domu. Včeraj mi je bila sreča milejša. Dobil sem dobrega znanca, ki je ob enem tvoj predstojnik, in ta mi je povedal, kje si ti, ter ti tudi dovolil takoj odpust iz službe. Pojdiva k njemu, da ga pozdraviva!“

„Pojdiva!“

Prav brzo sta korakala na Turjaški trg in še brže nazaj, pa naravnost na kolodvor južne železnice.

Še tisto popoldne sta bila v nam znani gostilni na Pivki, kjer sta Andreja iznenadili dve stvari.

Kakor lani, pozdravila ga je tudi sedaj živahna, rdečelična vdovica ter ga odvedla s tastom v sobo za odlične goste. Pozdravila ju je prijazno in ljubeznivo, a poleg tega ni mogla skrivati — človeška slabost! — neke hudomušnosti, s katero je pogledovala Andreja. Ta hudomušnost je ni pustila niti potem, ko ji je tast v kratkih potezah povedal, koliko si je prizadejal, da bi dosegel to, kar se mu je posrečilo danes.

Ker je vdovica neprenehoma poudarjala, da bodo konji trudni, če bi odšla že nocoj domov, udal se je naposled tudi Andrej, da sta ostala tam po noči in določila odhod na jutro. Zvečer so se zmenili še marsikaj o bližnjih in daljnih sorodnikih, zmenili so se tudi o Prsteniku.

„Kako srečen je bil lani pri nas s svojo mlado soprogo!“ dé Dobračka.

„Da, da! Povejte no, kako je ž njim. Sedaj je bogat, ne more mu biti krivica.“ Tako je silil Andrej.

„Pripeljal je na dom mlado soprogo in začel novo življenje, ki jima je obetal tako cvetočo bodočnost. Meni sicer ni, da bi rekla, do dobra znano, kakšne so njegove gmotne razmere, zato

povem le, kakor sem slišala. Ljudje so pravili, da je imel pred ženitvijo le malo imovine ter živel skromno; ko je pa došla nevesta, hotela je nadaljevati ono življenje, kakoršnega je bila vajena na očetovem domu. Tedaj se je jelo temniti nebo njihove sreče. Res, da je nevesta poudarjala, kaj in koliko je prinesla k hiši, ali tašča jo je opozarjala na prejšnjo skromnost in vedno glasneje izrekala željo, da bi nakupili še to in ono zopet h gospodarstvu, kakor je bilo njega dni. Starica je kazala na nekdanjo slavo Prstenikove hiše, mladi gospodar je pa polagoma zabredel zopet v prejšnje mladostno življenje, in zjedli so se med seboj.

Začel se je nemir med njimi: nevesta je kmalu spoznala, da je bila njena nadejana sreča le prazna pena; mati je videla, da je njen up o slavi domače hiše splaval po vodi; sinu se je pa zdelo, da ga ne razume več mati in tudi ne soproga. Lepa Ivanka je često pribežala na očetov dom in s solzami v očeh tožila svojo nesrečo, a običajen konec je bil, da so jo vselej na tihem poslali nazaj k Prsteniku, ki se je čimdalje huje pogrezal v prejšnje strasti. In oni dan sem slišala, da se je zares preselila k sorodnici, ki biva v neki samotni grajščini na Dolenjskem, od koder se ne misli več povrniti ne k očetu in ne k Prsteniku. Tako je sedaj.“

„Pa toliko je priženil!“ čudi se Peganov tast.

„In tako sta se ljubila“, pravi Andrej.

„Taki ste moški, taki“, šali se Dobračka.

„Dokler hodi za njo, obeta ji hribe in doline; ko ima pa ptičico v kletki, dela po svoji glavi.“

Molčala sta oba.

Dobračka sama je nadaljevala za nekaj časa:

„Tudi meni se je tako godilo prošlo leto. Zdelo se mi je, da sem osamela, in dolgočasno mi je bilo življenje. A to so bile samo moje misli, in kakor vesta, ne sme se ženska nikoli zareči, da se ne bo več možila. Tako vsaj pravijo oni, ki mislijo, da me ženske ne poznamo težav, trpljenja in vstrajnosti. No, pa bodi to že kakorkoli.“

To vama je znano, da sem rada zatrjevala prej omenjeno rečenico, namreč, da se ne maram več možiti. In vendar . . .

Družniku iz Hrastja je umrla lani jeseni soproga. Trden posestnik je, dober človek in tudi nekoliko izobražen, ali da rečem, kakor so govorili ljudje: prav kakor ustvarjen zame. Kakor sem zvedela pozneje, vodil ga je isti ljudski glas res v mojo hišo in on je hotel imeti mene. Prišel je dvakrat, trikrat, pil nekoliko, šalil se ter pripovedoval vse, kar je vedel in mogel. Ko sva bila kmalu potem neko popoldne sama pred hišo, tožil mi je o svojem samovanju, nato pa še o tem, da bi rad našel, pa le ne more, primerno nevesto.

„Glejte, Dobračka“, rekel mi je, „toliko star še nisem, otrok nimam po svoji rajni ženi nič, imetja pa toliko, da mi največkrat provzroča skrbi, kako bi je sam oskrboval, in vendar ne morem dobiti primerne ženske. Kako težko je taka hiša, kakor moja, brez gospodinje! Nekaterim ne ugaja moja starost, drugim sem premlad, največ se jih pa spotika na mojih osivelih laseh, češ: takšnega starca bom vzela?“

Moža sem tolažila, kakor ženske sploh znamo tolažiti, in kmalu sem, ne da bi sama rada, razpihala obupnost iz njegove duše ter mu užgala v srcu nov ogenj. Vedno pristrčnejši in vedno zaupnejši je bil do mene, gostilno je pa obiskoval tiste čase zdržema vsak dan. Nekaj dni pozneje me res vpraša, ali ga maram. Pomislite mojo zadrego, ko sem mu morala povedati, da se ne mislim več možiti, pa je še vedno silil, naj stvar dobro pretehtam in mu odgovorim kadar koli.

Veste kaj, Družnik, rekla sem mu kar naravnost, če je tako, pa naj se zgodi vaša volja, samo nikomur ne pravite tega vsaj jeden mesec. Vzrok vam povem pozneje.

Ni še minulo štirinajst dni, že so ljudje vedeli vse, kar sva se menila tisti dan; vse, pravim, so vedeli in še nekoliko več. Družnik se je baje nekodi bahal, da bo treba pri nas začeti gospodarstvo in menda tudi gospodinjstvo na drugačnem koncu. Otroci se morajo počasi razlesti od hiše ali pa doma pomagati pri delu. Zvedela sem vse to in razjezila sem se zastran moške preširnosti in pa zato, ker sem spoznala, da moški nam včasih po krivici očitata jezičnost.

Ker sem verjela, da drugi razven mene in njega ne more vedeti, o čem sva govorila tisti dan in pa da ni nihče drug prelomil dane besede, kakor Družnik sam, verjela sem, da je tudi ostale neslanosti poslal v svet in ljudem v zabavo samo Družnik, sporočila sem mu prav tisti dan, ko je zapisal oklice v župnišču: da je pri nas začeto gospodarstvo na pravem koncu — brez njega; otroci pojdejo po svetu, ko bo zato pravi čas — tudi brez njega; in to, da znamo ženske bolje molčati od moških, in pa: če se bom še kdaj mislila možiti, opravila bodem — ako Bog dá — tudi brez njega.“

„Hudo ste ga prijeli“, dejal je Andrejev tast in se smejal.

„Kakor je zaslužil. Saj nisem rekla, da je slab človek, toda tega ne pustim, da bi kdo segal v moje stvari, dokler nima še nikakoršne pravice. Odkar gospodarim in gospodinjim sama, navadila sem se samostojnosti in premagovanja; obojega pa bi morali imeti moški v večji meri, kakor me ženske. Zato naj mi nihče ne zameri, če sem ravnala ž njim trdo.“

Obema je prijalo tako govorjenje.

Bilo je že nekoliko pozno, ko so šli počivat. Luna je plavala po jasnem nebesnem svodu, zvezde so prijazno migljale, prijeten vetrič je zibal vrhove dreves. Veličastna tišina je vladala krog in krog.

Andrej ni dolgo zatisnil očíj. Mislil je na svoj dom in na svoje dete, Dobračkina odločnost mu vzlic temu ni hotela iz spomina. Slednjich je primerjal rdečelično ženico s svojo mirno in pohlevno soprogo, ki je bila samo slepo orodje pretiranosti svoje matere. Andreja Pegana sklep je bil takšen, da bi se nikoli več ne vrnil domov, ko bi ga čakala tam na mestu sedanje soproge — Dobračka.

Solnce je že pogledalo drugi dan izza Javnornika, ko sta se vzbudila naša znanca. Vse je obetalo krasno pomladno jutro, in ni jima bilo žal, da sta prenočila na Pivki. Solnce se je veličastno dvignilo na sinje nebo, ptice so se oglašale z vseh strani, novo življenje se je vračalo v naravo.

Nagloma sta se jela odpravljati, zakaj mudilo se jima je pod milo nebo, kjer je bilo vse polno veselja, polno življenja.

Bili so v gostilniški sobi in Dobračka poleg njih. Kmalu nastane zunaj sumljiv šum. Nevidna roka odpre duri, in majhen, a zal dečko se približe z lesenim konjičem v roki čez prag, kjer bi se bil kmalu spotaknil, vendar je srečno prikobacal do mize, kjer so molčali vsi trije. Andrej je spoznal svojega sinka, stopil je bliže in ga vzel v naročje, dasi se je dečko branil z vsemi štirimi takega odlikovanja. Šele po prigovarjanju starega očeta in po prizadevanju prijazne vdovice umiril se je Andrejček in začel po malem občudovati očetovo brado, kamor ga je silno mikalo zaplesti drobne prste.

Kmalu potem, ko se je poglela prva razburjenost, stopi v sobo Marica, Andrejeva žena. Oče jo je po brzojavu pozval že včeraj iz Ljubljane, naj pride možu naproti.

Lepa in cvetoča, samo še bujnejša in žarnejša kot v dan poroke, hitela je naravnost k Andreju ter govorila s težko prikritim jokom: „Torej imam te zopet, moj dragi Andrej! Oprosti! Nikdar več se ne sme zgoditi, da te izgubim. Samo oprosti mi, pa bom kakor do danes tudi odslej tvoja zvesta družica v življenju.“

Gledala ga je tako zaupljivo s solznimi očmi in tako ljubeznivo, da ni mogel Andrej drugače, kakor da jo je prijel k sebi in gorko poljubil na rožne ustnice. Tedaj se pa oglasi mali Andrejček: „Mama, mama, tudi jaz!“ Dečko se je stezal k materi ter ni miroval prej, da je prišel v materino naročje in z otroško preprostostjo poljubil njeno lice.

Pozneje so se celó pogodili, da pojde Andrejče poljubit tudi očeta. A stvar je bila težavna; zakaj kolikor ga je mikala atova brada, toliko in še bolj so ga strašile njegove sršeče brke. Slednjič se je vendar udal.

Radostno so se poslovili in zadovoljno vrnili domov.

Sedaj pa reci kdo, da Dobračka, Pegan in Prstenik pred letom niso bili res na pol pota — seveda k sreči in od sreče.

Celje in okolica.

(Povestne in mestopisne črtice. — Poleg „Celjske Kronike“ i. dr. sestavil Andrej Fékonja.)

(Dalje.)

Celjskih grofov zadušbine.

V svetovni povestnici tako sloviti celjski grofi so pač tudi vredni, da se jih še posebe spominjamo tudi v cerkveni zgodovini.

„Es haben die Grafen Cilly manches ansehnliches Gestift angerichtet“, rekel je že Valvasor.¹⁾ In Ig. Orožen veli o celjskih grofih kot dobrotnikih cerkve: „Grofi celjski so v Celju samem in v daljni okrajini svoje grofovine in na drugih svojih posestvih utemeljili in obdarjevali toliko cerkev, samostanov, beneficijev in drugih pobožnih ustanov, da je bila in je komaj ktera druga vladarska rodbina v Notranji Avstriji, ktera bi v tako kratkem času storila toliko in tako velikanskih stvarij za katoliško cerkev, kakor rodbina celjskih grofov.“²⁾

Zadušbine ali pobožne ustanove, katere so celjski grofi utemeljili v samem Celju, zvedeli bomo sicer pozneje pri opisu celjskih cerkev, samostanov in nadarbin. Vendar zaradi celote naj je že tu kratko navedeno, kar so grofi celjski pozidali cerkvá v Celju in po drugih krajih, pa tudi napravili beneficijev in ustanov pri raznih cerkvah in samostanih.

V Celju samem je grof Herman utemeljil sedanjo mestno-župno cerkev sv. Danijela; tudi podružnico sv. Nikolaja na hribu, ali vsaj beneficij pri njej so ustanovili celjski grofi; in Friderik I. je postavil novo kapelo v minoritskem celjskem samostanu. Nadalje so grofi celjski pozidali cerkve, oziroma bogato jih založili: Teharsko podružnico sv. Ane na Vrhih, Žalsko podružnico B. D. Matere božje v Petrovčah, šveta Ruperta podružnico D. Marije v Svétini, nekdanjo podružnico D. Marije v Zagorju pri Pilštajnu, Šmarijsko podružnico sv. Barbare, kapelo pri sedanji župni cerkvi Device Marije na Ptujski gori³⁾, in grof Herman II. je sezidal v Ljubljani kapelo Matere Božje Loretanske v sedanji cerkvi M. D. Oznanjenja.

Samostane so ustanovili: Že celjskih grofov predniki, grofi heunburški, v Celju omenjeni minoritski samostan bajè l. 1241.; zatem grof celjski Herman II. pavlinski samostan v Lepoglavi, grof Friderik II. dominikanski samostan Noviklošter in grof Ulrik II. frančiškanski samostan v Enzersdorfu, kakor smo o vsem tem že preje slišali. — Bogato obdarjevali so nadalje grofi celjski, osobito Herman I., Herman II., Friderik II. in Ulrik II. samostane: minoritski v Celju, benediktinski v Gornjemgradu, pa kartuzijanske v Zajckloštru, v Jurijemkloštru, v Pletrijah in v Bistri, katerim so podelili mnogo posestev in drugih dohodkov, odpuščali jim davke, desetine in tlako, pravice njihove varovali in jih branili nasilja domačih podložnikov in ptujih neprijateljev. Tudi minoritom v Ptujju, pavlinom v Zagrebu in samostanu v Vetrinju so bili celjski grofi dobrotniki.¹⁾

Tudi nadarbine t. j. beneficije ali kapelanije, ki so jih ustanovili celjski grofi, so dokaj številne. Tako v Celju beneficije v kapeli Žalostne Matere božje v župni cerkvi; pri podružnicah sv. Nikolaja, sv. Duha, sv. Maksimiljana in sv. Andreja; tudi v gornjem celjskem gradu; zatem beneficije sv. Barbare, sv. Nikolaja, sv. Margarete, sv. Martina, presv. Trojice v mestu; pa razne pobožne ustanove pri minoritih celjskih od grofa Hermana I. in grofice Adelhajde. Nadalje beneficije pri M. Svétini, v Solčavi, na Ptujski gori in dr.

Omenjajo se tudi mašne in druge ustanove celjskih grofov pri cerkvah: v Braslovčah, v Gornjemgradu, v Solčavi, v Konjicah, v Poličanah, v Krškem gradu, na Vojskem pri Idriji i. dr.

Tudi bolnico v Celju so bili ustanovili celjski grofi, in grof Herman je sporočil večno mašo pri njej.²⁾

Celó za naraščaj in vzgojo duhovnikov so skrbeli celjski grofi, podeljujoč jim k ordinaciji potrebni takozvani mizni naslov, ter so jih tudi brez dvojbe podpirali v šolah. Tako nam svedočijo akvilejski ordinacijski protokoli: „Na kvaterno soboto 8. vel. travna l. 1391. Jan. Seyfridov

¹⁾ Die Ehre d. Herzth. Krain IV. 360.

²⁾ Das Dekanat Cilli 39.

³⁾ Ig. Orožen.

¹⁾ Celjska Kronika 1334 . . . 1455.

²⁾ Ig. Orožen: Dek. Cilli 200 sl.